

LIBRIS

We know
books

Mihai Cercel

Diplomație și negocieri diplomatice

Schimbarea naturii diplomației în lumea contemporană

Ediția 2

- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2023

Cuprins

Lista abrevierilor	XI
Prefață.....	XIII
Prefață ediția 2	XV
Introducere.....	XVII
Partea I. DIPLOMAȚIA	1
Capitolul I. O foarte scurtă incursiune în istoria diplomației.....	3
Din Antichitate la Congresul de la Viena.....	3
Concertul european. Europa după Congresul de la Viena.....	10
Declarația lui Woodrow Wilson (1918) și crearea Ligii Națiunilor	11
De la Liga Națiunilor la Organizația Națiunilor Unite	12
Capitolul II. Actorii relațiilor internaționale	15
Statul	16
Teritoriul	17
Populația.....	21
Suveranitatea	22
Principiul autodeterminării în lumea contemporană	23
Administrarea teritoriului și a populației.....	24
Sucesiunea statelor	24
Organizațiile internaționale sau interguvernamentale	26
Organele deliberative ale organizațiilor internaționale	29
Secretariatul internațional	29
Societatea civilă și organizațiile neguvernamentale.....	33
Companiile multinaționale	35
Individul	36
Capitolul III. Diplomația modernă. Schimbarea naturii diplomației în lumea contemporană.....	37
Conceptul de diplomație.....	37
Schimbarea naturii diplomației în lumea contemporană	39
Tendențe în diplomația modernă.....	41
Încercări de teoretizare a diplomației	43
Analiza interdisciplinară a diplomației moderne.....	43
Teoretizarea diplomației.....	43
Relația dintre diplomație și teoriile relațiilor internaționale.....	44

Teoretizarea diplomației din perspectiva teoriilor relațiilor internationale.....	46
Postpozitivismul.....	47
Constructivismul.....	47
Teoretizarea diplomației în afara teoriilor relațiilor internaționale	48
Stabilirea relațiilor diplomatice.....	49
Stabilirea relațiilor consulare.....	53
Încetarea relațiilor diplomatice.....	53
Misiunea diplomatică.....	54
Funcțiile misiunii diplomatice.....	56
Forme ale misiunilor diplomatice.....	58
Alte misiuni diplomatice	62
Diplomatul.....	63
Instituții cu responsabilități în sfera politicii externe a României.....	66
Președintele României.....	66
Primul-ministru	67
Parlamentul României.....	67
Ministerul Afacerilor Externe	69
Capitolul IV. Diplomația în acțiune.....	75
Diplomația politică.....	75
Diplomația bilaterală.....	76
Diplomația de club	80
Diplomația multilaterală.....	82
Organizațiile internaționale între imobilism și adaptare.....	85
Multipolarism	89
Diplomația consulară.....	90
Diplomația economică.....	92
Noua Diplomație Economică	92
Diplomația publică.....	93
Diplomația entertainmentului.....	96
Diplomația științei.....	97
Diplomația culturală.....	98
Diplomația digitală.....	100
Managementul serviciului diplomatic și adaptarea acestuia la paradigma informațională a secolului al XXI-lea.....	106
Managementul cunoștințelor ca instrument al diplomației moderne.....	107
Diplomația militară	110
Alte tipuri de diplomație.....	112
Paradiplomația. Protodiplomația	112
Diplomația parlamentară.....	113
Intelligence diplomacy (diplomația serviciilor secrete)	115
Asistența oficială pentru dezvoltare (AOD).....	117
Diplomația umanitară.....	118
Diplomația mediului și a resurselor naturale.....	119

Capitolul V. Protocol și etichetă.....	124
Partea II. NEGOCIERI DIPLOMATICE.....	131
Capitolul VI. Negocierea diplomatică.....	133
Ce este negocierea.....	133
Negocierea diplomatică.....	135
Negocierile ca metodă predilectă de soluționare a diferendelor internaționale.....	140
Negocierea tratatelor internaționale.....	142
Caracteristicile negocierii multilaterale. Metode specifice de negociere.....	147
Capitolul VII. Dinamica negocierilor.....	153
Resursele critice ale negocierii.....	153
Timpul.....	153
Informația.....	154
Puterea.....	154
Caracteristici cheie ale negocierilor.....	157
Analiza negocierilor. Variabile.....	158
Teoria jocurilor.....	158
Modelul de analiză a negocierilor propus de Sawyer și Guetzkow.....	160
Pregătirea negocierilor.....	162
Pre-negocierea sau evaluarea situației.....	162
Stabilirea obiectului negocierii.....	163
Contextul negocierii.....	165
Miza negocierii.....	166
Mandatul de negociere.....	167
Negocierea internă. Negocierea externă.....	167
Modelul Putnam al jocului pe două niveluri (Two-levels games).....	168
Variabile cauzale sau anterioare.....	169
Pregătirea runde de negocieri.....	173
Desfășurarea negocierilor.....	174
Agrearea liniilor directe sau a formulei.....	176
Discuțiile la masa negocierilor.....	177
Îmbunătățirea condițiilor pentru asigurarea unui acord reciproc avantajos. Teoria satisfacției așteptate.....	177
Frontiera Pareto.....	178
Variabilele de proces sau simultane.....	180
Finalizarea fiecărei runde de negocieri diplomatice.....	181
Încheierea negocierilor și evaluarea rezultatelor.....	181
Variabilele de rezultat sau posterioare.....	182
Utilitatea modelului Sawyer-Guetzkow.....	183
Capitolul VIII. Strategii și tehnici de negociere diplomatică.....	184
Abordarea strategică a negocierilor.....	184
Tehnici de abordare a temelor.....	187

Tehnici de forțare a negocierilor.....	188
Tehnici de utilizare a timpului, de blocare sau de amânare a negocierilor.....	188
Tehnici de construire de poduri și de evitare a obstacolelor	189
Negocierea în umbră	190
Evitarea capcanelor în negocierile diplomatice.....	191
Capitolul IX. Diplomatul. Influența culturii asupra negocierilor	193
Diplomatul ca negociator. Abilități, aptitudini, cunoștințe	193
Influența culturii în negociere	195
Efectele globalizării asupra negocierilor	196
Asumpții cu privire la influența culturii asupra negocierilor.....	197
Asumpții condiționate cultural asupra Realității, Adevărului, Timpului și Spațiului.....	199
Percepția asupra realității și adevărului	200
Percepția asupra timpului.....	200
Percepția asupra spațiului	202
Influența culturii în negocierile diplomatice	203
Concluzii.....	205
Mic dicționar de termeni diplomatici.....	209
Bibliografie.....	227
Anexa 1. Instrumente simple de pregătire a negocierilor	237
Simularea negocierii în cadrul echipei.....	237
Modelul Poziții-Interese-Nevoi	238
Diagrama Fluture	238
Grila Ofer-Vreau.....	238
Anexa 2. Carta Organizației Națiunilor Unite	240
Anexa 3. Convenția cu privire la relațiile diplomatice, Viena, 18 aprilie 1961	262
Anexa 4. Convenția cu privire la relațiile consulare, Viena, 24 aprilie 1963.....	273

O foarte scurtă incursiune în istoria diplomației

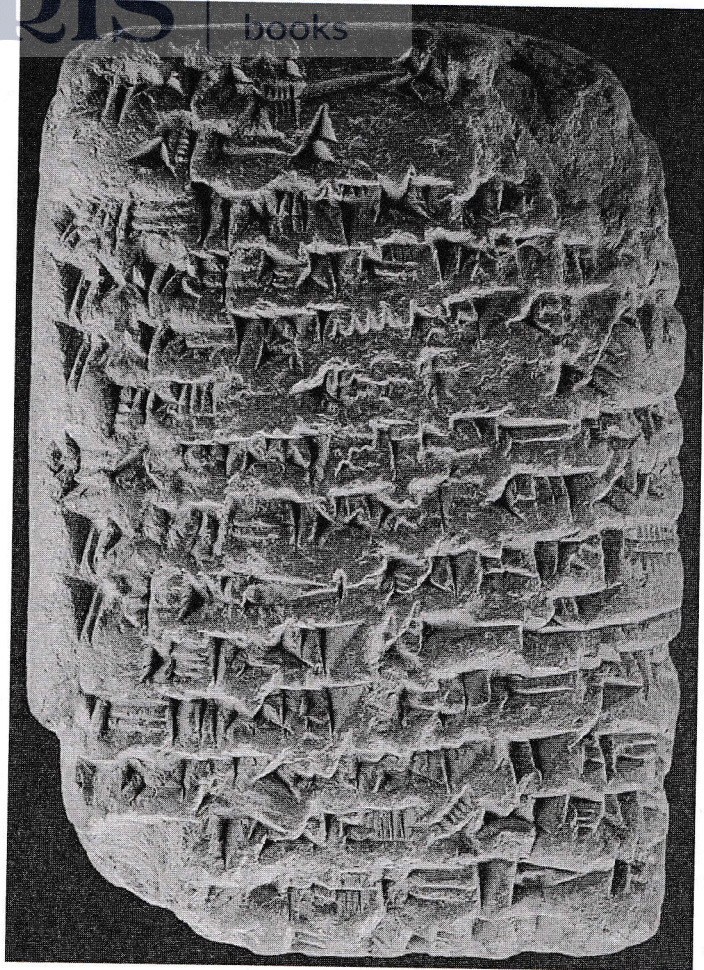
*Pacta sunt servanda*⁴

Din Antichitate la Congresul de la Viena

Cât de veche este diplomația? Care au fost primele forme de manifestare? Dacă ar trebui să răspundem la aceste întrebări, nu am putea da un răspuns exact. Istoricii sunt de acord că între 2500 î.Hr. (crearea orașelor state din Mesopotamia) și 609 î.Hr. (căderea imperiului Asirian) au existat schimburi între suverani, ale căror forme se apropie de ceea ce numim astăzi diplomație. În toată perioada descrisă, există o serie de izvoare scrise (pe tăblițe cuneiforme) care descriu norme, instrumente și instituții ale diferitelor dinastii. De aici și numele de diplomația cuneiformă. Aceasta includea un sistem de trimiși ai suveranului, o limbă (sumeriană) și un sistem de scriere, o rețea complexă de relații între suverani legați prin legături de familie, obligația respectării reciprocității, o formă embrionară de protocol și ceremonial, obligația schimbului de cadouri, bazele eticii negocierii și rudimentele unui sistem birocratic de gestionare a sarcinilor date trimișilor și a documentelor (Cohen și Westbrook, 2002). De exemplu: în arhivele regale de la Mari, Siria (secolul al XVIII-lea î.Hr.), înscrisurile diferențiază trimișii în funcție de rangul lor, aceștia primind împuterniciri ca simpli mesageri, în timp ce alții puteau negocia în numele suveranului⁵ (Cohen și Westbrook, 2002).

⁴ „Acordurile trebuie duse la îndeplinire” (lat.) – principiu fundamental al dreptului internațional public (dar și al dreptului civil).

⁵ Am putea spune că acestea sunt primele forme de *Depline Puteri*.

Figura 1. Scrisoarea regelui Asiriei, Assur-uballit, către faraonul Egiptului, probabil Akhenaten (a V-a scrisoare din Arhivele de la Amarna, cca 1330-1350 î.Hr.), Muzeul Metropolitan – The MET, New York

Cea mai veche dovadă arheologică a unui document diplomatic este Tratatul de pace încheiat în anul 1279 î.Hr. între faraonul egiptean Ramses al II-lea și regele hitiților, Hattushil al III-lea. Relațiile dintre cele două popoare fuseseră afectate în timpul domniei predecesorului lui Hattushil al III-lea, Muwatallis al II-lea, care a atacat partea nordică a Regatului Egiptului. Bătălia de la Qadesh, dintre hitiți și egipteni, este considerată drept una dintre cele mai mari confruntări din antichitate. Învingătorul din această bătălie nu este cunoscut căci, conform copiilor inscripționate ale tratatului care s-au găsit la Ramesseum și pe pereții Templului din Karnak, fiecare parte s-a declarat victorioasă. Ramses al II-lea a refuzat tratatul de pace propus de Muwatallis al II-lea, semnând un astfel de document abia cu succesul

regelui hitit. Tratatul statua că prietenia tradițională dintre egipteni și hitiți se restabilește pentru totdeauna, prevăzând un pact de neagresiune și alianță în cazul în care oricare dintre cele două părți sunt atacate de o a treia parte și sprijin reciproc în înăbușirea revoltelor interne (Popescu, 2005).

Deși astfel de înțelegeri au existat în întreaga lume antică între cetăți sau popoare, rădăcinile diplomației europene, în sensul utilizării unor tehnici specifice diplomației în sensul modern al cuvântului, pot fi identificate abia în sistemul policentric al Greciei Antice. Tucidide (secolul al V-lea î.Hr.), în Istoria Războiului Peloponesiac, descrie toate alianțele formate în cadrul Ligii Peloponesiace. Toate aceste dovezi ne duc cu gândul la începuturile activității diplomatice. Negocierile comerciale, căsătoriile, tratativele între suverani sau reprezentanții acestora sunt tot atâtea forme de diplomație care au caracterizat întreaga lume antică.

Diplomația Greciei antice a pus bazele unui vocabular diplomatic și ale principiilor de comunicare și negociere între orașele-stat. Lumea elenă a inventat concepte precum *heralzii* sau *proxenos*. Heralzii erau aleși din rândul politicienilor trecuți de vârsta de 50 de ani, renumiți pentru puterea lor de convingere, care se bucurau de o imunitate garantată de zei și care aveau ca misiune să asigure căile de dialog între părți, în timpul războaielor. Proxenos era un cetățean ales de cetate, care găzduia un trimis străin pe spezele sale, în schimbul unor titluri din partea cetății. Mai mult, vedem și grija pentru a comunica public rezultatele acțiunilor diplomatice, astfel că rapoartele misiunilor diplomatice îndeplinite de trimiși erau citite în public, în fața adunării cetățenilor.

Imperiul Roman a preluat și dezvoltat cunoștințele Greciei Antice nu numai în domeniul științelor sau artelor, ci și în diplomație. Aflat în continuă expansiune, Imperiul Roman avea nevoie să negocieze, să poarte relații și să semneze înțelegeri cu popoarele învecinate, pentru comerț sau pentru a-și asigura accesul la resurse ori securitatea la frontiere. Astfel, în cadrul Senatului a fost creat un „departament pentru afaceri externe”, am spune astăzi, format din 10-12 *legatio* (cetățeni de frunte, aleși pentru talentul lor oratoric) cărora li se încredințau misiuni de reprezentare, cheltuielile de călătorie (*legativum*) fiind rambursate, cu excepția cazului în care suportau ei înșiși aceste cheltuieli. Cicero vorbește și despre *libero legatio* – privilegiul prin care membri ai Senatului primeau această funcție pentru maximum un an, pentru a merge în orice provincie a imperiului și în orice altă țară în care aveau interes personal, fără însă a li se încredința vreo misiune.

Ca modalitate de cooperare scrisă între părți, înțelegerile cu alte popoare au fost integrate în conceptul grecesc de „lege naturală”, creându-se fundamentul pentru dreptul internațional public de astăzi. Din dreptul roman avem principiul – *Pacta sunt servanda!* (în latină „acordurile semnate trebuie respectate”), ca obligație a părților de a respecta, cu bună-credință și în sensul scopului pentru care a fost semnat, fiecare clauză a tratatului. Astfel, clauzele tratatului devin lege pentru părți, nerespectarea unei clauze conducând la încălcarea tratatului și, prin urmare, oferind celeilalte sau celorlalte părți dreptul la compensații juste (Anghel, 1996).

O contribuție esențială în istoria diplomației a avut-o Biserica Romano-Catolică, care a dus o activitate diplomatică neîntreruptă încă de la crearea sa, Curtea papală devenind primul corp diplomatic structurat. În lipsa unor norme acceptate de drept internațional, dreptul canonic a dominat relațiile dintre suverani. Unul dintre cei mai cunoscuți diplomați ai timpului respectiv a fost Aeneas Silvius Bartholomeus, cel

care mai târziu avea să fie cunoscut drept Papa Pius al II-lea. Înainte de a fi ales Papă în 1458, Aeneas a îndeplinit o serie de misiuni diplomatice: a fost trimis ambasador de către Împăratul Frederick al III-lea pentru a negocia căsătoria sa cu Prințesa Eleonore a Portugaliei, a negociat în Boemia cu liderul husarilor, George de Poděbrady, iar în 1454 a revenit la Roma pentru a-l reasigura pe Papa Callixtus al III-lea de obediența Germaniei. Deja putem observa o caracteristică a acelor timpuri, care s-a păstrat încă din antichitate, și anume faptul că misiunile diplomatice erau temporare și îmbrăcau forma unor trimiși speciali care transmiteau mesajele propriului suveran către alți suverani și, eventual, negociau în numele lor. Aceste misiuni diplomatice le-am numi astăzi misiuni nepermanente sau ad-hoc.

În ceea ce privește stabilirea de relații diplomatice cu alte state, primii pași au fost făcuți de negustori. Prin natura activității lor, aceștia călătoreau foarte mult în căutare de noi rute comerciale și noi oportunități de schimburi. Desfășurarea activității de negoț însemna nu numai accesul la mărfuri sau produse de pe alte meleaguri sau profit pentru negustori, ci și impozite și taxe vamale importante pentru suveranii ținuturilor de-a lungul cărora călătoreau vasele sau caravanele. Suveranii înșiși erau interesați în securizarea rutelor de comerț și a afacerilor propriilor negustori, și ce altă cale mai bună ar fi fost în îndeplinirea acestor interese dacă nu semnarea de înțelegeri cu alți suverani? Acești mari negustori, în călătoriile lor în jurul lumii, colectau, în mod voit sau întâmplător, și informații despre viața socială, politică și economică din țările vizitate, informații care erau comunicate la întoarcere suveranului lor. Mai mult, prin conexiunile comerciale pe care și le creau în ținuturile vizitate, jucau un rol activ în influențarea colaborării dintre suverani.

Specific atât lumii antice cât și Evului Mediu este instituția trimisului (astăzi i-am spune ambasador itinerant sau ambasador cu însărcinări speciale), persoană împuternicită de suveranul său să transmită mesaje confidențiale sau chiar să negocieze, în numele suveranului său, cu un alt suveran. Ceremonialul primirii trimisului era riguros, bogat, menit nu numai să onoreze ambasadorul și suveranul pe care îl reprezenta, ci și să arate puterea statului în care era primit. Gradul de prețuire pentru celălalt suveran, raporturile de putere dintre state, precum și intențiile viitoare în relația dintre părți, erau evidențiate în desfășurarea acestui ceremonial. Istoricii consideră că prima ambasadă, în sensul de astăzi al termenului, a fost creată în principatele italiene, în secolul al XV-lea. Astfel, în 1455, Francesco Sforza, duce de Milano, stabilea prima misiune permanentă la Genova, același lucru făcându-l și ducele de Savoia (Anghel, 2011). Principalul scop al acestor misiuni diplomatice era cel comercial, poziția strategică a portului Genova conducând în mod evident către această decizie.

Termenul de „ambasador” apare pentru prima dată în secolul al XII-lea în Italia (*ambactiare* – a merge într-o misiune, a îndeplini o sarcină încredințată), însă până în secolul al XVIII-lea acest termen era puțin folosit. Papa a continuat să-și numească trimiși „nunți” și „legați”, termeni folosiți chiar și astăzi de statul Vatican.

La începutul secolului al XVI-lea, Machiavelli definea competențele și abilitățile de care trebuie să dea dovadă un diplomat: integritate, onestitate, viclenie, tact, pricepere în a face uz de echivoc și selectivitate în a prezenta aspectele favorabile pentru susținerea cauzei sale: „puțin respect pentru buna-credință, să fie capabil ca, prin viclenie, să creeze confuzie în mintea oamenilor și, în cele din urmă, să-i stăpânească pe cei care au făcut din loialitate piatra lor de temelie” (Machiavelli, 1532).

În 1547, în Franța, Regele Henric al II-lea înființează funcția de Secretari ai „comandamentelor și finanțelor”. Aceștia, în număr de patru, erau însărcinați să se ocupe de administrarea provinciilor Regatului Franței, dar primesc și sarcina de a se ocupa de relațiile Regatului cu statele învecinate. Fiecare Secretar se ocupa de anumite relații diplomatice ale Regatului Franței cu celelalte state (exemplu: Secretarul de stat de Război se ocupa de relațiile cu statele vecine, Secretarul de stat al Marinei se ocupa de relațiile cu coloniile franceze). Această situație este corectată în 1589, când Henric al III-lea îi încredințează lui Louis de Revol, Secretar de stat pentru afaceri străine, sarcina de a crea prima structură instituțională de coordonare a activității diplomatice – un departament al afacerilor străine. Secretarul de stat pentru afaceri străine primea la investire, de regulă, și titlul de Ministru de stat, întrucât participa în Consiliul de Sus (numit astfel deoarece se întrunea la primul etaj al Castelului de la Versailles, în apropierea apartamentelor Regelui). În 1624, în timpul Războiului de 30 de ani, Ludovic al XIII-lea, prin cardinalul său Richelieu, consolidează această funcție, oferindu-i coerența necesară unei politici externe la înălțimea Regatului Franței. Astfel, Secretarul de stat era ajutat de câțiva comiși, care asigurau legătura între Rege și rețeaua diplomatică formată din ambasadorii acestuia.

De-a lungul secolelor, câteva evenimente istorice de anvergură au marcat dezvoltarea dreptului internațional și, prin urmare, a diplomației. Primul dintre ele, considerat și momentul la care s-au pus bazele dreptului internațional, este încheierea Războiului de 30 de ani între catolici și protestanți (1618-1648), prin Pacea de la Westfalia, care stabilește primul sistem de cooperare bazat pe tratate între state suverane. Pacea de la Westfalia includea, de fapt, două tratate de pace⁶, Tratatul de la Münster și Tratatul de la Osnabrück, semnate în octombrie și, respectiv, mai 1648, între catolici (reprezențați de Sfântul Imperiu German și aliații săi) și puterile protestante (Suedia, Danemarca, Olanda și principii germani), alături de Franța catolică, dar anti-habsburgică. Tratatul dintre Franța și Spania semnat mai târziu, în 1659, numit și Tratatul Pirineilor, este, de asemenea, considerat parte a Tratatului de pace de la Westfalia. Astfel, dintr-o perspectivă realistă, se consideră că „sistemul westfalic”, pus în practică prin tratatele de pace sus-menționate, reprezintă cheia de boltă a întregului sistem internațional de astăzi, creionând conceptul de stat suveran de mai târziu. Fără a menționa termenul de suveranitate, tratatele westfalice recunosc dreptul fiecărui stat semnat de a-și stabili religia. Prin urmare, cele două religii primesc un statut de egalitate și, mai important, statele sunt egale, având dreptul de a-și stabili, singure, ce religie să primească recunoaștere legală pe teritoriul lor. Kissinger consideră că, deși Pacea de la Westfalia nu este decât o „adaptare la realitatea epocii și rezultatul unui discernământ aparte” (Kissinger, 2015, p. 11), ea este un moment de răscruce, pentru că a pus bazele unei noi ordini mondiale prin deciziile luate, „deopotrivă necomplicate și larg cuprinzătoare” (Kissinger, 2015, p. 31). În secolul al XX-lea, vom regăsi aceste principii postulate în Carta Organizației Națiunilor Unite (anexa 2), care statuează egalitatea statelor suverane: „Organizația este întemeiată pe principiul

---

⁶ Textul tradus în engleză al celor două tratate (care au un conținut identic) poate fi citit prin grija Universității Yale (http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp), accesat la 15 martie 2023.

egalității suverane a tuturor Membrilor ei” (Carta ONU, art. 2). Alături de principiul egalității statelor și de cel al suveranității, unii teoreticieni ai relațiilor internaționale consideră că dreptul statelor semnatare de a-și stabili singure religia prefigurează principiul neamestecului în treburile interne, cu toate că Franța și Suedia și-au păstrat dreptul de a interveni în afacerile interne. Horga și Brie consideră că Pacea de la Westfalia a pus bazele unui nou echilibru de putere în Europa (Horga și Brie, 2006), iar Anghel (2011) apreciază că aceasta a generalizat tendința statelor de a deschide misiuni permanente în celelalte state. În ceea ce privește critica ordinii westfaliene, Javier Solana, fost secretar general al NATO, a sintetizat perfect limitele acesteia: „umanitatea și democrația sunt două principii esențiale irelevante în ordinea westfalică originală [...] principiul suveranității pe care s-a fondat a pus bazele rivalităților, nu a comunității de state, a excluziunii, nu a integrării” (Solana, 1998).

Revoluția Franceză a mers un pic mai departe, prin adoptarea „Declarației asupra dreptului ginților” care afirma că suveranitatea oricărei națiuni este un drept al său inalienabil, acest drept incluzând și posibilitatea fiecărei națiuni de a-și organiza și schimba forma de guvernare. Regăsim afirmarea dreptului popoarelor de a-și hotări singure soarta și în Declarația de independență a SUA din 1776.

Mult timp, diplomația a fost o activitate exclusivistă a nobilimii. Până în secolul al XVII-lea, diplomații aparțineau marii nobilimi, apoi în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, nobilimea mijlocie și mică au reușit să intre în această lume în care criteriul originii era singurul care conta. Există câteva motive obiective pentru care această activitate putea fi purtată numai de către nobili. Primul și cel mai important era nevoia unei încrederi absolute din partea suveranului. Imposibilitatea obiectivă, odată plecat în misiune, de a comunica cu suveranul său în timp real și puterea trimisului de a vorbi în numele suveranului său și de a lega tratate în numele suveranului său sau, dimpotrivă, de a porni un război, făcea ca această activitate să fie rezervată rudelor de sânge ale suveranului sau marii nobilimi. Al doilea motiv se referă la faptul că până în secolele al XVI-lea - al XVII-lea, trimișii suportau cheltuielile misiunii din fondurile proprii, iar durata unei astfel de misiuni era de câteva săptămâni. Al treilea motiv este strâns legat de cele anterioare: odată ajuns în capitala de destinație, trimisul nu obținea audiența imediat, putând trece zile sau chiar săptămâni până să fie primit de către suveran. În acest răstimp, pentru a obține sprijin din partea persoanelor influente din statul în care se afla sau fie și pentru a obține informații utile suveranului său, trimisul avea nevoie să fie acceptat de înalta societate din acel stat și acest lucru se putea întâmpla numai dacă avea un rang nobiliar corespunzător.

Începând cu secolul al XVIII-lea, diplomații, de obicei membri ai familiilor nobiliare, încep să primească o mai mare autonomie în luarea deciziilor, această independență fiind necesară pentru a răspunde în timp util evenimentelor care aveau loc departe de țară, în condițiile în care comunicarea cu suveranul, pentru a primi instrucțiuni, ar fi luat câteva zile sau chiar săptămâni⁷.

⁷ Conform unor documente din secolul al XVIII-lea, drumul de la Viena la Berlin putea fi făcut călare, în mod obișnuit, în 10-12 zile, în funcție de traseul ales. Există relatări care spun că, atunci când situația o impunea, curierii erau capabili să parcurgă acest traseu (numai dus) în 48 de ore, călărind zi și noapte.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, în zona noastră geografică, un moment important îl reprezintă semnarea Tratatului Kuciuk-Kainargi (1774), care a pus capăt războiului ruso-otoman început în 1768. Referindu-se la acest tratat, Mihail Kogălniceanu spunea că „Rusia [...] cunoaște pe stăpânitorii Moldovei și Valahiei de suverani și prin urmare și țările de statură suverane”. Prin acest tratat, Rusia a primit pentru prima dată acces direct la Marea Neagră, a scăpat de restricțiile de la Marea Azov și a preluat peninsula Crimeea de la Imperiul Otoman, iar Imperiul Habsburgic a primit Bucovina de nord din partea Rusiei, în timp ce Imperiul Otoman a primit înapoi toată Basarabia. Pentru Țările Române, acest tratat a avut implicații deosebite, nu numai prin modificările geopolitice pe care le-a adus, ci și pentru că Țările Române primeau dreptul de a trimite reprezentanți pe lângă puterile străine.

Începând cu secolul al XIX-lea, termenul de diplomație primește sensul actual, de activitate prin care se realizează reprezentarea intereselor externe ale statelor. Așa cum am văzut, diplomația s-a bazat, încă din lumea antică, pe doi piloni: pacea și comerțul. Este interesant de remarcat că acești doi piloni sunt la fel de puternici și astăzi în lumea diplomatică modernă, însă, așa cum vom vedea mai departe, definițiile sau întinderea celor două cuvinte devin din ce în ce mai complexe.

Congresul de la Viena (1 noiembrie 1814 - 9 iunie 1815) reprezintă un alt moment important în istoria diplomației, nu numai prin prisma deciziilor luate de marile puteri participante, ci și pentru că a prefigurat apariția unui nou format de cooperare între state – multilateralismul. Deși nu au avut un caracter permanent, discuțiile care au avut loc și formatul negocierilor au prefigurat modalitățile de acțiune ale viitoarelor organizații internaționale. Congresul de la Viena a avut drept scop restaurarea, în Europa, a monarhiilor absolutiste și a ordinii existente înaintea izbucnirii Revoluției Franceze, în special a drepturilor care erau conferite nobilimii și clerului. Deși la Congresul de la Viena au participat reprezentanți ai mai multor state europene, deciziile importante au fost luate de reprezentanții Marilor Puteri: cancelarul Klemens von Metternich al Imperiului Austriac, lordul Castlereagh, Secretar de stat pentru Afaceri Externe al Angliei, ministrul de externe al Franței, Talleyrand, țarul Alexandru I al Rusiei și baronul Heinrich Friedrich Karl vom Stein, reprezentantul Prusiei. Acest model de luare a deciziilor, în format restrâns, va fi folosit și la Conferințele de Pace de la Paris de după Primul, respectiv al Doilea Război Mondial.

Congresul de la Viena este un reper major în istoria diplomației, nu numai pentru că a creionat modelul organizațiilor internaționale de peste un secol, ci și pentru că reprezentanții Marilor Puteri au adoptat, în comun, două documente anexate la tratatul principal, care au schimbat omenirea și au influențat diplomația până în zilele noastre. Prima se referă la Declarația Puterilor cu privire la desființarea comerțului cu sclavi, fiind primul pas din mulți alții care vor urma până la afirmarea drepturilor omului ca unul dintre scopurile ONU⁸. Cea de-a doua decizie a influențat diplomația până în 1961 și se referă la adoptarea Regulamentului cu privire la rangurile reprezentanților diplomați (document care a fost preluat și modificat în Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice).

⁸ „Promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie” (art. 1 pct. 3 din Carta ONU).

Congresul de la Viena a instituit o nouă ordine europeană, în care deciziile importante erau luate de patru puteri: Austria, Prusia, Rusia și Anglia. La 26 septembrie 1815, monarhii Prusiei, Austriei și Rusiei semnav un tratat de ajutor mutual împotriva amenințărilor mișcărilor revoluționare europene – Sfânta Alianță. La acest tratat a aderat și Franța, în 1818, prin Tratatul de la Aix-la-Chapelle. Deși textul tratatului este considerat ambiguu, făcând doar referiri la sprijin reciproc bazat pe valorile creștine comune, el reprezintă un pas important în încercarea Marilor Puteri de a asigura securitatea și pacea în Europa. Prin acest tratat, Marile Puteri își arogau dreptul de a interveni pentru a menține echilibrul european realizat prin Congresul de la Viena. Astfel, sunt puse bazele primului organism politic de securitate. Marile Puteri, prin Congresul de la Viena, au pus bazele concertului european, nu în sensul unui instrument colectiv de securitate comună, ci ca fiecare Putere să respecte interesele celorlalte, în interiorul propriilor granițe și în „zonele adiacente de interes”.

Congresul de la Viena a inclus toate elementele importante ale negocierilor multilaterale, de la un președinte al ședințelor, până la regulamentul de procedură și adoptarea unui act final. Congresul de la Viena este considerat și momentul inaugurării conceptului modern de diplomație a conferințelor (*conference diplomacy*), care se referă la conferințe internaționale, summituri, precum și la întâlniri publice și private care sunt adesea informale desfășurate înainte, în timpul și după reuniunile oficiale ale diferitelor instituții internaționale (A.J.R. Groom în Cooper Andrew F. și alții, coord., 2013).

Congresul a instituționalizat diplomația multilaterală, prin crearea cadrului pentru primele instituții multilaterale (Comisia Centrală de Navigație pe Rin în 1831 și Comisia Dunării în 1856), inaugurând o nouă abordare colectivă a soluționării problemelor dintre puterile mondiale în formatul Concertului european, prin care acestea s-au întâlnit de-a lungul secolului al XIX-lea pentru a discuta informal până la obținerea consensului, în locul unui sistem de vot. Prin urmare, nu este deloc exagerat să considerăm că, în 1815, Congresul de la Viena a pus bazele viitoarelor organizații internaționale de securitate de astăzi.

Secolul al XIX-lea mai este cunoscut ca „Epoca de aur a diplomației”. Mari personalități, precum Charles Maurice de Talleyrand în Franța, Klemens von Metternich în Austro-Ungaria, Otto von Bismarck în Germania, Benjamin Disraeli în Anglia și Thomas Jefferson în Statele Unite, au construit și dezvoltat conceptul de diplomație, fundamentat pe trei principii:

- Diplomatul nu răspunde decât în fața propriului monarh;
- Diplomatul trebuie să aibă o autonomie considerabilă de decizie și independență;
- Diplomatul are o influență semnificativă în politica externă a statului său, ca și asupra întregului sistem internațional.

În secolul al XX-lea, secolul celor două mari războaie mondiale și al unui Război Rece care a redefinit scena internațională, au avut loc evoluții semnificative în relațiile dintre state și, prin urmare, și în modalitățile prin care aceste state au interac-

ționat pentru a-și atinge obiectivele de politică externă. După fiecare război mondial, omenirea a arătat că a învățat lecții importante pentru pacea și securitatea mondială.

Declarația lui Woodrow Wilson (1918) și crearea Ligii Națiunilor

La 8 ianuarie 1918, în sesiunea comună a Congresului SUA, președintele american Woodrow Wilson a prezentat un plan în 14 puncte pentru restabilirea păcii în Europa, după ce Primul Război Mondial se va fi încheiat. Deși numai patru dintre cele 14 puncte vor fi adoptate în forma prezentată, declarația lui Wilson nu numai că a grăbit încheierea războiului, dar a adus o contribuție majoră la consolidarea dreptului internațional public în ceea ce privește relațiile dintre state. România trebuie să fie recunoscătoare lui Woodrow Wilson pentru că, prin această declarație, a înlesnit Marea Unire de la 1918.

Printre aceste puncte, câteva au remodelat relațiile internaționale de astăzi:

- interzicerea tratatelor secrete (engl. „*Open covenants of peace, openly arrived at, after which there shall be no private international understandings of any kind but diplomacy shall proceed always frankly and in the public view*”⁹);
- eliminarea barierele economice și stabilirea echității în comerțul mondial (engl. „*The removal, so far as possible, of all economic barriers and the establishment of an equality of trade conditions among all the nations consenting to the peace and associating themselves for its maintenance*”¹⁰);
- libera navigație pe mări și oceane (engl. „*Absolute freedom of navigation upon the seas, outside territorial waters, alike in peace and in war, except as the seas may be closed in whole or in part by international action for the enforcement of international covenants*”¹¹);
- reducerea armamentelor până la un nivel considerat rezonabil pentru asigurarea securității naționale (engl. „*Adequate guarantees given and taken that national armaments will be reduced to the lowest point consistent with domestic safety*”¹²); și, mai ales,
- crearea, pe baza unui tratat, a unei asociații a națiunilor lumii, cu scopul de a asigura pacea și securitatea mondială, pe baza garanțiilor reciproce dintre state (engl. „*A general association of nations must be formed under specific covenants for the purpose of affording mutual guarantees of political independence and territorial integrity to great and small states alike*”¹³).

⁹ Discursul Președintelui american Woodrow Wilson în fața celor două Camere ale Congresului SUA, 8 ianuarie 1918, Biblioteca Digitală Hathi Trust (<https://catalog.hathitrust.org/Record/000440597>), accesat la 15 aprilie 2023.

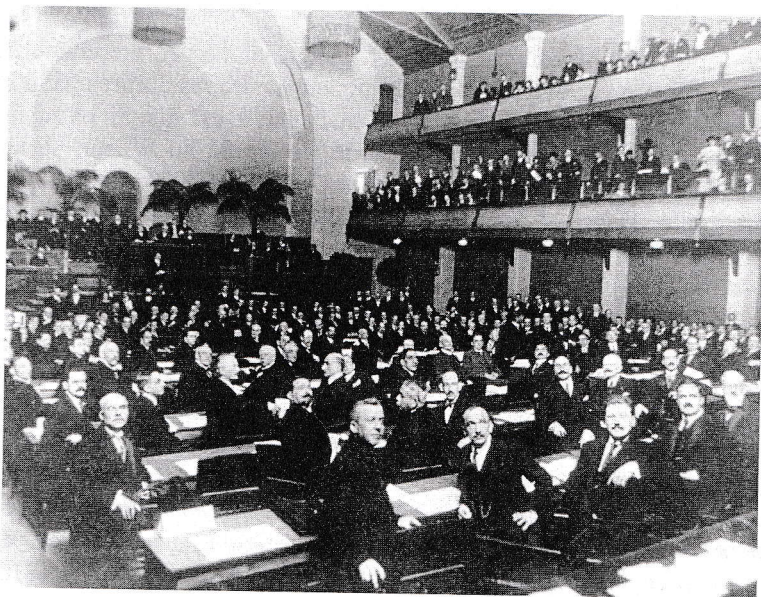
¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

Ultimul punct a condus la înființarea, în 1919, a primei organizații internaționale de securitate – Liga Națiunilor sau Societatea Națiunilor. Prima întâlnire a Consiliului Ligii Națiunilor a avut loc însă abia în ianuarie 1920, la 6 zile după intrarea în vigoare a Tratatului de la Versailles, iar prima Adunare Generală a avut loc în noiembrie 1920.

Figura 2. Ședința inaugurală a Ligii Națiunilor, 15 noiembrie 1920, Geneva
© Credit: UN Photo

De la Liga Națiunilor la Organizația Națiunilor Unite

În 1935, la apogeul său, Liga Națiunilor număra 58 de membri. Aceasta a fost prima organizație internațională de securitate colectivă, având ca obiectiv menținerea păcii prin prevenirea războiului, dezarmare și rezolvarea disputelor internaționale prin negociere și arbitraj. Alte teme de interes pentru Liga Națiunilor erau: condițiile de muncă, tratamentul corect al locuitorilor indigeni, traficul de persoane și de droguri, comercializarea armelor, sănătatea mondială, prizonierii de război și protejarea minorităților din Europa. Liga Națiunilor și-a arătat limitele încă din anii '30, din cauza imposibilității rezolvării unor probleme importante rămase nesoluționate după Primul Război Mondial (statutul Sileziei Superioare, stabilirea granițelor Albaniei și ale Lituaniei etc.) și a lipsei unor mijloace de a sancționa agresiunile exercitate de unele state (invazia italiană în Etiopia/Abisinia, invadarea Chinei de către Japonia). Neputința de a împiedica izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, acesta fiind obiectivul principal pentru care fusese creată organizația, a dus la desființarea sa, la 12 aprilie 1946, și înlocuirea cu o nouă organizație – Organizația Națiunilor Unite.

Totuși, în ciuda limitelor sale evidente, Liga Națiunilor a determinat evoluții semnificative în diplomație. Ea a pus bazele diplomației multilaterale, așa cum o cunoaștem astăzi, și a creat un număr mare de agenții și organizații sub directa sa coordonare, unele dintre ele fiind preluate mai târziu de ONU. Societatea Națiunilor supraveghea Curtea Permanentă de Justiție Internațională și alte câteva agenții și comisii înființate pentru a face față problemelor internaționale urgente, cum ar fi: Comisia pentru Dezarmare, Organizația Sănătății, Organizația Internațională a Muncii, Comisia de Mandate, Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală (precursor al UNESCO), Consiliul Permanent Central al Opiului, Comisia pentru Refugiați și Comisia pentru Sclavie.

O personalitate importantă a diplomației Ligii Națiunilor este Nicolae Titulescu, ministru de externe al României, care a fost ales Președinte al Ligii Națiunilor de două ori (1930 și 1931). Din această poziție, Nicolae Titulescu a apărut suveranitatea statelor și egalitatea în drepturi ale acestora, respectarea frontierelor stabilite în urma Primului Război Mondial, a militat pentru rolul Ligii Națiunilor în asigurarea unei securități colective care să prevină agresiunea și să împiedice un nou război.

În 1928, a fost semnat Pactul Kellogg-Briand¹⁴, un tratat internațional în afara sistemului de tratate ale Ligii Națiunilor¹⁵, care milita împotriva „recurgerii la război pentru soluționarea controverselor internaționale” (art. 1 din Pactul Kellogg-Briand). Deși scopurile sale nu au fost atinse, tratatul a reprezentat un pas înainte în dezvoltarea dreptului internațional. O critică importantă pe care specialiștii au adus-o Pactului Kellogg-Briand a fost aceea că nu definea agresiunea, deși condamna războiul. Prevederile pactului au reprezentat un bun punct de sprijin pentru continuarea negocierilor, la nivel bilateral, de către Nicolae Titulescu și Maxim Maximovich Litvinov, miniștrii de externe ai României, respectiv URSS, cu scopul de a oferi o definiție a agresiunii în dreptul internațional. Negocierile s-au finalizat cu semnarea, în 1933, a celor două Convenții, Convențiile Titulescu-Litvinov, repere esențiale în dreptul internațional modern (Aurescu, 2013). În ciuda contribuțiilor importante ale diplomaților sovietici la dezvoltarea dreptului internațional public, atât în perioada interbelică, cât și după 1945, agresiunea Federației Ruse în Ucraina a demonstrat întregii lumi că regimul Putin nu pune niciun preț pe dreptul internațional public dacă acesta contravine viziunii sale și nu are nicio intenție de a respecta obligațiile pe care Rusia și le-a asumat.

În 1945 este fondată Organizația Națiunilor Unite, moment care marchează nu numai o evoluție majoră în asigurarea păcii mondiale și a securității în lume, ci și creșterea în importanță a diplomației multilaterale. Câteva dintre agențiile Ligii Națiunilor au fost preluate de Organizația Națiunilor Unite: Organizația Internațională a Muncii, Curtea Permanentă de Justiție Internațională (redenumită Curtea Internațională de Justiție) și Organizația de Sănătate (restructurată ca Organizația Mondială a Sănătății).

---

¹⁴ Denumit după numele secretarului de stat american Frank B. Kellogg și al ministrului de externe francez Aristide Briand, inițiatorii tratatului.

¹⁵ Pactul Kellogg-Briand a fost semnat de 62 de țări. În Statele Unite ale Americii a devenit parte a Constituției SUA, fiind inclus în art. 6.

În 1961, în cadrul Conferinței Națiunilor Unite asupra diplomației și imunității diplomatice, a fost adoptată Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, care a înlocuit regulile impuse în secolul al XIX-lea prin Convențiile de la Viena și Aix-la-Chapelle, formalizând unele dintre cutumele existente în activitatea diplomatică. Aceasta formaliza existența a trei clase de șefi de misiune: a) ambasadorii sau nunții acreditați pe lângă șefii de stat și alți șefi de misiuni cu rang echivalent; b) trimișii, miniștrii sau internunții acreditați de șefii de stat; c) însărcinații cu afaceri acreditați pe lângă ministerele afacerilor externe (art. 14 din Convenția cu privire la relațiile diplomatice). O a patra categorie, existentă în tratatul de la Aix-la-Chapelle, cea de ministru rezident, a fost exclusă din tratat.

Secolul al XXI-lea aduce noi schimbări în diplomație, datorită evoluțiilor în domeniile comunicațiilor și comunicării. Noile tehnologii nu numai că au făcut comunicarea în întreaga lume instantanee și extrem de ieftină, însă au deschis și noi modalități de comunicare – *social media*. În diplomație, acest lucru înseamnă o regândire a instrumentelor diplomației, o formare profesională adaptată pentru corpul diplomatic, modernizarea sistemelor de comunicații (a se vedea Wikileaks) și utilizarea noilor canale de comunicare pentru a satisface mai bine așteptările opiniei publice și ale decidenților politici. În cele ce urmează vom încerca să analizăm schimbările pe care lumea contemporană le-a adus diplomației, să înțelegem impactul tehnologiei asupra muncii și proceselor din cadrul unui minister de externe și să încercăm să ne imaginăm cum va arăta diplomația secolului al XXI-lea.